

АНОТАЦІЯ

Цівінська Ю. В. Віршування Сергія Жадана (метрика й ритміка). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 «Філологія» (03 Гуманітарні науки). – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2026.

У дисертації здійснено цілісний аналіз метричної та ритмічної організації віршованих текстів С. Жадана. Дослідження зосереджене на розробці періодизації поетичного шляху автора та виявленні особливостей функціонування силабо-тонічних, тонічних і верлібрових форм у кожній збірці зокрема та протягом кожного з етапів.

Творчість С. Жадана репрезентує мистецькі й художньо-естетичні явища в Україні, починаючи з 1990-х років. Його доробок вміщує епічні, ліричні, драматичні тексти. Окрім цього, письменник є учасником музичного гурту «Жадан і Собаки», автором пісень та одним із співтворців культурних проєктів, що по-новому інтерпретують твори української літератури («Фокстроти», «Skovorodance» та ін.). Також письменник перекладає з німецької твори Б. Брехта й П. Целана.

З огляду на те, що твори С. Жадана є актуальними й відтворюють стан суспільства на момент їх написання, а також побутові й соціальні реалії, характерні настрої, зміни метрики та ритміки постають не лише показниками індивідуального стилю автора, а й маркерами емоційної напруги, мовного чуття та специфіки певного літературного етапу. Версифікація в цьому контексті постає не тільки формально-технічним явищем, а й інструментом художнього вираження, за допомогою якого письменник увиразнює свої ідеї. Активна реакція автора на виклики сучасності, зокрема на війну, робить його поетичний доробок важливим і перспективним матеріалом для вивчення особливостей функціонування сучасного вірша.

Результати та ключові положення дисертації можуть слугувати підґрунтям для подальших досліджень творчості С. Жадана, передусім його поезії. Вони також істотно конкретизують і поглиблюють наукові праці, присвячені аналізу його версифікаційної майстерності, доповнюючи уявлення про технічну універсальність

авторського письма. Крім того, представлені напрацювання становлять цінний матеріал для ширших студій, спрямованих на осмислення розвитку українського літературного процесу та віршових форм наприкінці ХХ – у перші десятиліття ХХІ століття.

Дисертація містить анотації українською та англійською мовами, перелік наукових публікацій авторки, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел і додатки.

Корпус поетичних текстів проаналізовано за допомогою комплексного підходу, що поєднує формальний і порівняльний методи для опрацювання статистичних показників, необхідних у віршознавчому дослідженні, а також практику «пильного читання» («close reading»). З метою вибудови періодизації поетичної творчості автора й виявлення змін у ритмічній організації текстів залучено елементи біографічного, культурно-історичного, герменевтичного та інтертекстуального підходів.

У вступі з'ясовано актуальність обраної теми, окреслено мету й завдання дослідження, визначено його об'єкт і предмет, методологічні засади, методи та прийоми аналізу, схарактеризовано джерельну базу. Також розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення роботи, окреслено особистий внесок дисертантки, наведено відомості про апробацію результатів, кількість публікацій, структуру й обсяг дисертації.

Перший розділ «Теоретичні засади дослідження версифікації (метрики, ритміки) поетичного тексту Сергія Жадана» містить виклад основних поглядів українських літературознавців щодо поезії автора, починаючи з його ранніх творів. З'ясовано, що найчастіше предметом досліджень були мотиви, образи, символи, мовні особливості та біблійні сюжети. Окремо подано узагальнення з віршознавчих напрацювань про творчість письменника. З урахуванням попередніх спроб, авторського бачення та спостережень за розвитком ідіостилю створено періодизацію поетичного доробку автора, що охоплює чотири етапи від початку 1990-х років до сьогодні.

Матеріалом для досліджень стали тексти, написані впродовж майже трьох десятиліть. До першого періоду належать вірші збірок «Генерал Юда», «Цитатник»,

«Пепсі», «Балади про війну та відбудову» та вертеп «Мері Крістмас, Джізус Крайст!», видані з 1993-го по 2001-й рік. Їм притаманні іронічність та пародійність, мотив гострої потреби втечі чи переміщення, епатажність, виразна інтертекстуальність та інші риси, що повторювалися й у наступних періодах і стали маркерами ідіостилю. Другий етап охоплює твори, що ввійшли до складу книг «Історія культури початку століття», «У.Р.С.Р», «Марадона», «Ефіопія» та цикл «Лесбійки» (2002 – 2009 роки). Для нього характерні розвиток і переосмислення мотивів та образів з попередніх книг і рефлексія подій минулого. Третій період (2010 – 2014 роки) представлений збіркою «Вогнепальні й ножові» та віршованою частиною видання «Месопотамія». Особливостями цих текстів є застосування біблійних сюжетів, актуалізація концепту пам'яті та посилення інтимного тону лірики. Завершення періоду зумовлене, радше, не вичерпаністю ідей, а вимушеним початком нового, воєнного, дискурсу у творчості С. Жадана. Цей факт свідчить про безумовний взаємозв'язок між суспільно-історичними подіями та письмом автора. Початком четвертого періоду вважаємо 2015-й рік, коли вийшла друком книга «Життя Марії», що містить тексти, написані вже у воєнний час. За кількістю творів це найбільш інтенсивний етап поетичного шляху письменника, у якому переломним моментом є 24 лютого 2022 року.

У другому розділі «Метрико-ритмічні параметри віршованих текстів 1990-х – 2014 років» викладено підсумки аналізу версифікаційних характеристик поезії С. Жадана, написаних упродовж трьох етапів творчості. Зазначено, що вже з ранніх творів помітна різноманітність форм, що свідчить про всебічну апробацію письменницького таланту.

Автор послуговується силабо-тонічними, тонічними розмірами, верлібром, а деякі його вірші є прикладами перехідних метричних форм та поліметричних конструкцій. Попри це, помітним є превалювання вільного вірша (30%), дещо менше силабо-тонічних віршів (22%), перехідні метричні форми та поліметричні конструкції кількісно представлені майже однаково (14% і 13% відповідно). Щодо тоніки, прикметно, що цю систему окремими текстами реалізує дольник (15%), дещо менше – акцентний вірш (6%), а тактовик функціонує лише в межах метричних вставок.

Визначено, що з 2002 по 2009 роки автор надавав перевагу вільному віршу (66%), натомість текстів, написаних силабо-тонікою й дольником, стало значно менше (1% і 7,5% відповідно).

Протягом третього періоду стабільно невеликою залишається частка класичних метрів (2%), однак поет використовує звичний та універсальний для української поезії кінця ХХ століття п'ятистоповий ямб. Майже утричі збільшується кількість акцентних віршів (22%), а верлібри все ще переважають, хоча відсоток, у порівнянні з попереднім етапом трохи знижується (57%).

Третій розділ «Віршування Сергія Жадана в часи війни» пропонує детальний аналіз поезії автора сучасного воєнного періоду. Про швидку й активну реакцію на дійсність свідчить кількість написаного: 46% творів – у 1-3 періодах, 54% – в останньому. У шести збірках, що вміщують тексти, створені з 2014-го по 2023-й рік, спостерігаємо як відносну статичність у функціонуванні версифікаційних систем, так і динамічні зміни. Найбільш активною віршованою формою у четвертому періоді поетичного шляху автора є верлібр – 39%. Другу позицію займає акцентний вірш, охоплюючи 26% емпіричного масиву. Однаковий обсяг займають дольники та поліметричні конструкції – по 11%, дещо менше ПМФ – 8%. Класичне віршування представлене двоскладовими розмірами й реалізоване в 4% творів. 1% текстів – тактовик.

У висновках узагальнено та систематизовано ключові положення й результати дослідження. Встановлено відсоткові показники за кожною віршованою формою на матеріалі майже 700 опрацьованих поезій: 39% текстів – це верлібри, 26% – акцентники, 11% займають дольники, лише 4% становлять вірші, написані силабо-тонікою, близько 1% уналежнюємо до тактовиків. Ще 11% творів – поліметричні конструкції, дещо менше перехідних метричних форм – 8%.

Дослідження підтверджує, що періодизація як методологічний інструмент дає змогу систематично спостерігати за явищами віршування та їхніми перетвореннями. Поезія С. Жадана демонструє загальні тенденції в українському віршуванні кінця ХХ – початку ХХІ століття, а також свідчить про авторську вправність у застосуванні

багатьох метрико-ритмічних форм як силабо-тонічної й тонічної систем, так і верлібру.

Ключові слова: Сергій Жадан, автор, віршування / версифікація, література, поезія, поетика, вірш, верлібр, мотив, образ, твір, текст, етап творчості, біблійний сюжет, індивідуальний стиль.

ABSTRACT

Tsivinska, Yu. The Poetry of Serhiy Zhadan (Metrics and Rhythm). – Qualification scientific work in manuscript form.

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in the field of 035 «Philology» (03 Humanities). – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2026.

The thesis offers a comprehensive analysis of the metrical and rhythmic organization of the Serhiy Zhadan's poetic works. The study focuses on developing a periodization of the author's poetic trajectory and identifying the specific features of syllabo-tonic, tonic, and free verse forms in each collection and throughout each stage.

The work of Serhiy Zhadan represents artistic and aesthetic phenomena in Ukraine from the 1990s onward. His oeuvre encompasses epic, lyric, and dramatic texts. In addition, the writer is a member of the band Zhadan i Sobaky, a songwriter, and a co-creator of cultural projects that offer new interpretations of Ukrainian literary works (such as “Foxtrots” and “Skovorodance”). He has also translated works by Bertolt Brecht and Paul Celan from German.

Given that Zhadan's works are highly relevant and reflect the state of society at the time of their creation, as well as everyday and social realities and prevailing moods, changes in meter and rhythm function not only as indicators of the author's individual style but also as markers of emotional tension, linguistic sensitivity, and the specificity of a particular literary period. In this context, versification emerges not merely as a formal or technical phenomenon but as a means of artistic expression through which the writer articulates his ideas. The author's active engagement with contemporary challenges, particularly the war, makes his poetic output an important and promising source for studying the functioning of modern verse.

The results and key provisions of the dissertation may serve as a foundation for further research on the work of Serhiy Zhadan, particularly his poetry. They also significantly refine and deepen scholarly studies devoted to the analysis of his versification, expanding the understanding of the technical versatility of his writing. Moreover, the findings constitute valuable material for broader research aimed at interpreting the development of the Ukrainian literary process and verse forms from the late twentieth to the early twenty-first century.

The thesis includes abstracts in Ukrainian and English, a list of the author's scholarly publications, an introduction, three chapters, conclusions, a bibliography, and appendices.

The corpus of poetic texts has been analyzed using a comprehensive approach that combines formal and comparative methods to process statistical data necessary for verse analysis, as well as the practice of close reading. To construct a periodization of the author's poetic work and to identify changes in the rhythmic organization of texts, elements of biographical, cultural-historical, hermeneutic, and intertextual approaches have been employed.

The introduction substantiates the relevance of the topic, outlines the aim and objectives of the research, defines its object and subject, methodological framework, methods and analytical procedures, and characterizes the source base. It also presents the scientific novelty, theoretical and practical significance of the study, specifies the author's personal contribution, and provides information on the approbation of results, number of publications, structure, and scope of the dissertation.

Chapter One, "Theoretical Foundations for the Study of Versification (Meter and Rhythm) in the Poetic Texts of Serhiy Zhadan", presents an overview of the principal approaches of Ukrainian literary scholars to the author's poetry, beginning with his early works. It has been established that research has most frequently focused on motifs, images, symbols, linguistic features, and biblical plots. A separate section summarizes verse studies devoted to the writer's work. Taking into account previous attempts, the author's vision, and observations on the development of Zhadan's idiolect, a periodization of his poetic output has been proposed, encompassing four stages from the early 1990s to the present.

The research material consists of texts written over nearly three decades. The first period includes poems from the collections “Heneral Yuda” (“General Yuda”), “Tsytatnyk” (“Cytatnyk”), “Pepsi”, “Balady pro viinu ta vidbudovu” (“Ballads of War and Reconstruction”), as well as the nativity play “Merry Christmas, Jesus Christ!”, published between 1993 and 2001. These texts are characterized by irony and parody, a motif of urgent escape or movement, epatage, pronounced intertextuality, and other features that recur in subsequent periods and become markers of the author’s idiolect.

The second stage encompasses works included in the books “Istoriia kultury pochatku stolittia” (“A History of Culture at the Beginning of the Century”), “U.R.S.R.” (“U.S.S.R.”), “Maradona”, “Efiopiia” (“Ethiopia”), and the cycle “Lesbiiky” (“Lesbians”) (2002–2009). This period is marked by the development and reinterpretation of motifs and images from earlier collections, as well as by a reflection on past events. The third period (2010–2014) is represented by the collection “Vohnepalni y nozhovi” (“Firearms and Knives”) and the poetic section of “Mesopotamia”. These texts are characterized by the use of biblical motifs, the foregrounding of memory as a key concept, and an intensified intimate tone in the lyric voice. The end of this period is due not by the exhaustion of ideas, but rather by the forced emergence of a new, wartime discourse in the work of Serhiy Zhadan. This fact demonstrates the undeniable interconnection between socio-historical events and the author’s writing. The fourth period begins in 2015 with the publication of “Zhyttia Marii” (“The Life of Mary”), which includes texts written during wartime. In terms of the number of works, this is the most intensive stage of the author’s poetic trajectory, with a decisive turning point on February 24, 2022.

Chapter Two, “Metrical and Rhythmic Parameters of Poetic Texts from the 1990s to 2014”, presents the results of the analysis of versification features in Serhiy Zhadan’s poetry written across the first three creative periods. It is noted that even the earliest works display a diversity of forms, indicating a comprehensive exploration of the author’s creative potential.

The author employs syllabo-tonic and tonic meters, free verse, and, in some cases, transitional metrical forms and polymetric constructions. At the same time, free verse clearly predominates (30%), followed by syllabo-tonic verse (22%), while transitional metrical

forms and polymetric constructions are represented in nearly equal proportions (14% and 13%, respectively). Within the tonic system, the dolnyk accounts for 15% of the texts, accentual verse for 6%, whereas the taktovyk appears only in metrical insertions.

It has been established that between 2002 and 2009 the author showed a strong preference for free verse (66%), while the proportion of texts written in syllabo-tonic meter and dolnyk decreased significantly (to 1% and 7.5%, respectively).

During the third period, the proportion of classical meters remained consistently low (2%); however, the poet continued to employ the familiar and widely used the pentameter iambic, a standard form in late twentieth-century Ukrainian poetry. The share of accentual verse nearly triples (22%), while free verse still predominates, though its percentage slightly decreases compared to the previous period (57%).

Chapter Three, “Serhiy Zhadan’s Versification in Wartime”, provides a detailed analysis of the author’s poetry during the contemporary war period. The rapid and active response to current events is evident in the volume of production: 46% of works belong to the first three periods, while 54% were created in the last period. Across six collections containing texts written between 2014 and 2023, both relative stability in versification systems and dynamic changes are observed. The most prominent poetic form in the fourth period is free verse, comprising 39% of the corpus. Accentual verse occupies the second position, representing 26%. Dolnyk and polymetric constructions each account for 11%, while transitional metric forms constitute 8%. Classical verse, realized in disyllabic meters, appears in 4% of texts, and the taktovyk in 1%.

The conclusions summarize and systematize the key findings of the study. Based on nearly 700 analyzed poems, the distribution of verse forms is as follows: 39% free verse, 26% accentual verse, 11% dolnyk, 4% syllabo-tonic verse, approximately 1% taktovyk, 11% polymetric constructions, and 8% transitional metric forms.

The study confirms that periodization, as a methodological tool, enables a systematic observation of versification phenomena and their transformations. Serhiy Zhadan’s poetry reflects general trends in Ukrainian versification from the late twentieth to the early twenty-first century, while also demonstrating the author’s skillful command of a wide range of metrical and rhythmic forms, including syllabo-tonic and tonic systems as well as free verse.

Keywords: Serhiy Zhadan, author, versification, literature, poetry, poetics, verse, free verse, motif, image, literary work, text, creative stage, biblical plot, individual style.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Наукові праці у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Цівінська Ю. Функціонування тонічних розмірів у поезії Сергія Жадана. *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки. 2023. Вип. 3 (206). С. 148–153.

2. Цівінська Ю. «Месопотамія» Сергія Жадана: метрико-ритмічні параметри віршованих текстів. *Питання літературознавства*. 2024. № 109. С. 43–57.

3. Цівінська Ю. Рання поезія Сергія Жадана (версифікаційний аспект). *Закарпатські філологічні студії*. 2024. № 37. С. 318–322.

4. Мальцев В., Цівінська Ю. Проблеми покоління крізь призму ліричного бачення Сергія Жадана (на матеріалі збірки «Балади про війну і відбудову»). *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. Серія «Філологічні науки». 2021. № 3 (31). С. 44–48. (Особистий внесок співавторів: Мальцев В. визначив теоретико-методологічні засади роботи, уточнив тему та мету дослідження, виконав наукове та стилістичне редагування тексту, брав участь в інтерпретації результатів та формулюванні висновків; Цівінська Ю. визначила наукову проблему та мету дослідження, здійснила аналіз наукових джерел і художніх текстів, підготувала основний текст статті).

Розділи у колективних монографіях

5. Цівінська Ю. «Skovorodance» – двоголосся Григорія Сковороди та Сергія Жадана. *Поліфонія сквородинських дискурсів: колективна монографія / за заг. ред. А. Тичініної; передмова О. Бродецького, А. Тичініної*. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. С. 177–190.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Мальцев В., Цівінська Ю. Дорога в поезії Сергія Жадана: від необхідності до залежності. *Художні феномени в історії та сучасності («Дискурс подорожі»): тези*

доповідей VIII Міжнародної наукової конференції. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. С. 46–47. (Особистий внесок співавторів: Мальцев В. – визначення теми і завдань дослідження, редагування тексту; Цівінська Ю. – аналіз та інтерпретація матеріалу дослідження, узагальнення результатів).

7. Цівінська Ю. Метричні та ритмічні характеристики ранньої поезії Сергія Жадана. *Пріоритетні завдання сучасної філології і лінгвістики*. Матеріали науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 16-17 грудня 2022 р.). Одеса: Видавництво «Молодий вчений», 2022. С. 42–45.

8. Цівінська Ю. Ритмічні варіації акцентного вірша Сергія Жадана (на матеріалі збірки «Тамплієри»). *«Платон мені друг, але істина дорожча»: теоретико-практичні та методологічні аспекти розвитку сучасних гуманітарних наук*: зб. матеріалів Всеукраїнської молодіжної конференції (2-3 березня 2023 року, м. Чернівці). Чернівці : Чернівець. нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича, 2023. С. 85–87.

9. Цівінська Ю. «Тамплієри» Сергія Жадана: воєнні ритми. *Молодіжна наука заради миру та розвитку*: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (8-10 листопада 2023 року, м. Чернівці). Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. С. 184–186.

10. Цівінська Ю. Ритми псалмів Сергія Жадана. *«Платон мені друг, але істина дорожча»: теоретико-практичні та методологічні аспекти розвитку сучасних гуманітарних наук*: зб. матеріалів II Міжнародної молодіжної конференції (1 березня 2024 року, м. Чернівці). Чернівці: Чернівець. нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича, 2024. С. 166–167.

11. Цівінська Ю. Ритми, що бережуть пам'ять (кілька віршів зі збірки «Скрипниківка» Сергія Жадана. *«Платон мені друг, але істина дорожча»: між вірністю пам'яті та пошуком істини*: зб. матеріалів III Міжнародної молодіжної конференції (3-4 березня 2025 року, м. Чернівці). Чернівці: Чернівець. нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича, 2025. С. 134–135.

12. Цівінська Ю. Про специфіку верлібра у збірці «У.Р.С.Р.» Сергія Жадана. *Ways of Science Development in Modern Crisis Conditions: Proceedings of the 6th International*

Scientific and Practical Internet Conference, June 4-5, 2025. FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine. С. 293–294.

13. Цівінська Ю. «Ритміка, юна сестра милосердя»: зі спостережень над віршем Сергія Жадана після початку повномасштабної війни. *Філологія в Чернівецькому університеті: постаті, школи, стратегії розвитку*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, що присвячена 150-річчю від дня заснування Чернівецького університету / за ред. С. Т. Шабат-Савки. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. С. 219–221.

14. Цівінська Ю. Ритм розбитих рядків: про два вірші з книги «Життя Марії» Сергія Жадана. *Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень*. Матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 26–27 вересня 2025 р.). Одеса : Видавництво «Молодий вчений», 2025. С. 47–49.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

15. Мальцев В., Цівінська Ю. Зі спостережень над поетикою віршів збірки «Пегасові копита» Богдана Мельничука. *Українська філологія у ХХІ столітті: колективна монографія на пошану професора Богдана Мельничука*. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. С. 113–122. (Особистий внесок співавторів: Мальцев В. – концепція та структура дослідження, здійснення віршознавчого аналізу, підготовка та наукове редагування тексту; Цівінська Ю. – здійснення віршознавчого аналізу текстів, інтерпретація результатів дослідження, підготовка тексту).